

Долина нарцисів

Імена, місце роботи та адреси укладачів:

к.б.н. Богдан Проць (Державний природознавчий музей НАН України, Світовий фонд охорони природи (WWF), вул. Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-3533813, E-mail: bohdan.prots@gmail.com),

к.г.н. Іван Круглов (Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Дорошенка, 41, м.Львів, Україна, 79000, тел.:+38 032 2754999, E-mail: ikruhlov@gmail.com),

к.б.н. Андрій Бокотей (Державний природознавчий музей НАН України, вул. Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-7125741, E-mail: bokotey.a@gmail.com),

к.б.н. Володимир Різун (Державний природознавчий музей НАН України, вул. Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-7675023, E-mail: rizunv@ukr.net),

к.б.н. Андрій- Тарас Башта (Інститут екології Карпат НАН України, вул. Козельницька, 4, Львів, Україна, 79026, тел.:+38-067-9475913, E-mail: atbashta@gmail.com),

к.б.н. Олег Орлов (Державний природознавчий музей НАН України, вул. Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-063-2306454, E-mail: orlov_oleg@mail.ru),

к.б.н. Оксана Вовк (Державний природознавчий музей НАН України, вул. Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-6732775, e-mail: oksana@museum.lviv.net),

Василь Покинйчереда (Карпатський біосферний заповідник, вул. Красне Плесо 77, м. Рахів, Закарпатська обл., Україна, 90600, тел.:+38 03132 22193, e-mail: pokynchereda@ukr.net)

Дата заповнення/оновлення: 14 вересня 2009 р.

Країна: Україна

Назва водно-болотного угіддя (ВБУ) міжнародного значення (рамсарського угіддя): Долина нарцисів (Narcissus Valley)

Визнання нового рамсарського угіддя або оновлення даних для існуючого угіддя: Визнання нового рамсарського угіддя

Зміни угіддя після його визнання або попереднього оновлення (тільки для оновленого Інформаційного листка рамсарського угіддя): Для цього типу угіддя цей пункт не заповнюється

Карта ВБУ: Карта рамсарського угіддя додається. ВБУ є частиною Карпатського біосферного заповідника.

Географічні координати (широта/довгота, в градусах і мінути) (WGS84):

Розташування: Україна, Закарпатська обл., Хустський р-н, 100 км на південний схід від м. Ужгород, 4 км на схід від м.Хуст, ок. с. Кіреші; Закарпатська низовина, Хустсько-Солотвинська долина.

Висота над рівнем моря: (в метрах: середня та/або максимальна і мінімальна).

170-180 м н.р.м.

Площа: (в га).

256 га

Загальний опис угіддя: Угіддя розміщене в заплаві річки Хустець у західній частині Хустсько-Солотвинської долини на стародавній терасі Тиси. Відрізняється заплавленими луками із надзвичайно високим ступенем різноманіття.

Рамсарські критерії:

2a, 2b, 2c, 2di, 2dii, 2div, 3aiii, 3av.

Обґрунтування кожного рамсарського критерію, вказаного в пункті 13:

2a - відіграє важливу роль у збереженні видів та екологічних угруповань Східних Карпат, які знаходяться під загрозою глобального зникнення внаслідок потепління клімату і підняття верхньої границі лісового поясу в горах; 2b - підтримує існування ендемічних та реліктових післяльодовикових угруповань безхребетних і є критичним для виживання видів, визначених як вразливі, зникаючі або такі, що знаходяться під загрозою зникнення, відповідно до національного законодавства; 2c - є складовою частиною мережі угідь, які забезпечують місця перебування для рідкісних, вразливих і зникаючих видів та видів, які знаходяться під загрозою зникнення; 2di - є угрупованням, яке є під загрозою глобального зникнення і знаходиться під ризиком прямих чи непрямих чинників змін у біогеографічному

регіоні; 2dii - є типовим угрупованням в даному біогеографічному регіоні Східних Карпат; 2div - більше не може розвиватись в сучасних умовах через антропогенний вплив.

3aiii - підтримує біорізноманіття даного регіону; 3av - підтримує певні елементи біорізноманіття, які є рідкісними і особливо характерними для біогеографічного регіону

Біогеографічна характеристика (потрібна, коли вказані критерій 1 та/або критерій 3 та/або певні варіанти критерію 2): ВБУ розташоване у межах мезоекорегіону Верхньотисенської улоговини Карпатського (макро-)екорегіону – моласово-алювіальної улоговини з теплим гірським мезокліматом та пануванням дубових природних лісів.

Фізичні особливості ВБУ: ВБУ займає пласку ділянку в заплаві річки Хустець. Клімат теплий, вологий, середньорічна температура повітря становить 8,8⁰С, січня – -4,6⁰С, липня – 20.1⁰С. Річна сума опадів становить близько 1000 мм (за даними метеостанції Хуст, Проць, 1981). Переважають алювіальні лучно-буроземні та алювіальні лучно-болотні ґрунти.

Фізичні особливості водозбірної території: Водозбірна площа ВБУ визначається басейном р. Хустець і становить близько 8300 га. Вона майже повністю розташована у межах Верхньотисенської улоговини, і лише незначна частина на півночі заходить у мезоекорегіон Ріцько-Апшицького стрімчакового низькогір'я. Абсолютні висоти коливаються від 170 до 600 м, але домінують висоти у 200-400 м. Тут переважають широкі пласкі днища алювіальних долин та моласові плакорні поверхні горбогірного характеру. Клімат басейну в цілому є таким самим, як і самого ВБУ. Ґрунтовий покрив, окрім вищезгаданих ґрунтів, представлений лісовими буроземами, а також алювіальними дерновими та лучнувато-буроземними ґрунтами. Значні площі природних дубових лісів заміщені сільськогосподарськими угіддями та поселеннями.

Гідрологічні цінності: ВБУ знаходиться в долині річки Хустець, яка є правою притокою р. Тиса. Поряд з природними водотоками на території масиву знаходяться і штучні канали меліоративної системи.

Типи ВБУ:

М - постійні річки/струмки/ручаї; включаючи водоспади;

Ts - сезонні/пересихаючі прісноводні невеличкі водойми на мінеральних ґрунтах; включаючи заплавні луки;

Xf - прісноводні водно-болотні угіддя з домінуванням дерев; включаючи прісноводні заболочені ліси, сезонно затоплювані ліси, заліснені болота на мінеральних ґрунтах

Суходільні: L, M.

Загальні екологічні особливості: “Долина нарцисів” – унікальний ботанічний об’єкт, сформований заплавними лучними та деревними угрупованнями, в якому охороняється найбільший в Середній Європі осередок нарцису вузьколистого (*Narcissus angustifolius*) та значна кількість рідкісних видів різних груп біоти.

Цінна флора, рослинність та біотопи: Виявлено 20 видів рослин, що занесені до Червоної книги України (2009), зокрема *Narcissus angustifolius*, *Leucojum vernalis*, *Crocus bannaticus*, *C. heuffelianus*, *Colchicum autumnale*, *Gladiolus imbricatus*, *Iris sibirica*, *Erythronium dens-canis*, *Dactylorhiza incarnata*, *D. maculata*, *D. majalis*, *Orchis mascula*, *Anacamptis coriophora*, *An. laxiflora*, *An. morio*, *Neotinea ustulata*, *Carex buxbaumii* та інші. Ще 27 видів рослин включені до Червоного регіонального списку Закарпаття (2008). Серед них: *Achillea setacea*, *Aconitum degenii*, *Batrachium circinatum*, *Callitriche hermaphroditica*, *Diantus glabriusculus*, *Gentiana pneumonanthe*, *Hottonia palustris*, *Lathyrus laevigatus*, *Oenanthe banatica*, *Potentilla alba*, *Succisella inflexa*, *Utricularia vulgaris* та інші.

Трапляється унікальна комбінація різноманітних рідкісних заплавних лучних угруповань (понад 10 згідно класифікації Браун-Бланке), зокрема рідкісні угруповання класу *Molinio-Arrhenatheretea*, зокрема *Narcisso-Arrhenatheretum elatioris*, *Centaurio-Narcissetum angustifolii*, *Sanguisorbo-Narcissetum angustifolii* та інші. Також заплавні рослинні угруповання «Зеленої книги України» (1987), зокрема *Sanguisorbetum (officinale) narcissosum (angustifolii)*, *Arrhenatheretum (elatii) narcissosum (angustifolii)*, *Caricetum (vesicariae) narcissosum (angustifolii)*, *Deschampsia (cespitosae) narcissosum (angustifolii)* та *Festucetum (rubrae) narcissosum (angustifolii)*, складають абсолютну більшість поверхні ВБУ.

Цінна фауна:

Безхребетні. У ВБУ виявлено 7 видів комах, внесених до ЧК України (2009): *Calopteryx virgo* (Linnaeus, 1758) (ЧКУ, вразливий), *Papilio machaon* (Linnaeus, 1758) (ЧКУ, вразливий), *Iphiclides podalirius* (Linnaeus, 1758) (ЧКУ, вразливий), *Proserpinus proserpina* (Pallas, 1772) (ЧКУ, рідкісний), *Eudia pavonia* (Linnaeus, 1758) (ЧКУ, рідкісний), *Callimorpha dominula* (Linnaeus, 1758) (ЧКУ, вразливий), *Xylocopa violacea* (Linnaeus, 1758) (ЧКУ, рідкісний).

Земноводні. На території ділянки виявлено 10 видів земноводних. Ця ділянка є місцем поселення 40% видів батрахофауни всього Закарпаття. Жаба прудка (*Rana dalmatina*), тритон дунайський (*Triturus dobrogicus*) і кумка гірська (*Bombina variegata*) занесені до Червоної книги України (2009). Деякі з виявлених тут земноводних знаходяться під охороною Бернської конвенції (Bern Convention, annex II і III): тритон звичайний (*Triturus vulgaris*), тритон гребінчастий (*Triturus cristatus*), квакша (*Hyla arborea*), жаба гостроморда (*Rana arvalis*), жаба озерна (*Rana ridibunda*), ропухи звичайна (*Bufo bufo*) і зелена (*Bufo viridis*).

Плазуни. Ця ділянка є важливою для 4 видів плазунів, що становить 40% видів герпетофауни Закарпатської області. Окремі з них пов'язані з водними і перезволоженими біотопами: вуж звичайний (*Natrix natrix*) і черепаха болотяна (*Emys orbicularis*). Ці два види, а також веретільниця ламка (*Anguis fragilis*) і ящірка прудка (*Lacerta agilis*) охороняються Бернською конвенцією (Bern Convention, Annex II, III).

Птахи. На території ВБУ відмічено 6 видів птахів, що занесені до Червоної книги України (2009). З них три регулярно реєструються на прольоті - чорний шуліка (*Milvus migrans*), польовий лунь (*Circus cyaneus*) і сапсан (*Falco peregrinus*), а решту живе осіло: совка (*Otus scops*), зелений дятел (*Picus viridis*), сірий сорокопуд (*Lanius excubitor*).

Ссавці. Заплавні луки та лісові фрагменти на цій ділянці є важливими ділянками щодо фауністичного складу ссавців, ці території характеризуються високим видовим багатством раритетних видів. Завдяки наявності тут сусідніх ділянок дубових лісів на схилах, представлена понад 20% видового складу теріофауни Закарпатської області, зокрема *Neomys anomalus*, *Felis silvestris*, *Mustela erminea*, *Lutra lutra*, *Rhinolophus hipposideros*, *Rhinolophus ferrumequinum*, *Myotis nattereri*, *Nyctalus noctula*, *Eptesicus serotinus*, *Pipistrellus nathusii*, *Barbastella barbastellus*, що належить до рідкісних і зникаючих у нашій країні видів й занесені до Червоної книги України (2009).

Соціальні та культурні цінності: Угіддя є важливим для екологічної освіти, рекреації та наукових досліджень.

Землеволодіння/власність на землю: ВБУ: державна форма власності. Прилеглі землі: державна, колективна та приватна форма власності.

Поточне землекористування (включаючи водокористування): ВБУ: угіддя розміщене на території Карпатського біосферного заповідника, що сприяє обмеженню та контролю за використанням природних ресурсів. Серед основних видів природокористування необхідно виділити: рекреацію та сінокосіння. Прилеглі землі: окрім згаданих видів природокористування ведеться традиційне сільське господарство, випасання худоби.

Чинники (колишні, нинішні або потенційні), які негативно впливають на екологічний характер угіддя, включаючи зміни у земле- та водокористуванні і проекти розвитку: Основну загрозу для екологічного стану становить значне рекреаційне навантаження, заростання угіддя вербняками та зниження рівня ґрунтових вод через осушення прилеглої території.

Вжиті природоохоронні заходи: Угіддя входить до складу Карпатського біосферного заповідника, який з 1992 року входить до мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО. Режим охорони і менеджменту ВБУ забезпечується Карпатським біосферним заповідником. Територія відповідає IUCN категорії II. Проект організації території затверджений та виконується.

Запропоновані, але ще не виконані природоохоронні заходи: Для ефективнішої охорони ВБУ необхідно оптимізувати рекреаційне навантаження на угіддя та прилеглі території, проводити регулярну боротьбу з розростанням вербнякових заростей та відновлення гідрологічного стану території.

Поточні наукові дослідження та можливості: В угідді проводяться регулярні ботанічні та

зоологічні дослідження науковцями Карпатського біосферного заповідника, Ужгородського національного університету та інших наукових установ західного регіону України.

Нинішня діяльність з комунікації, освіти та громадської обізнаності, що стосується угіддя або є корисною для нього: ВБУ входить до складу Карпатського біосферного заповідника. На його території розгорнута мережа еколого-освітніх, науково-пізнавальних маршрутів та інформаційних центрів, є власна відеостудія, видається всеукраїнський екологічний науково-популярний журнал "Зелені Карпати". Щороку Карпатським біосферним заповідником організуються науково-популярні лекції, бесіди, учнівські конференції, "круглі столи", вікторини, екологічні ігри, конкурси тощо. Традиційними є також екоосвітні акції "День заповідника", "Тиса – срібна ріка краю", "Екологічний тиждень", що проводяться протягом року. Функціонує частково «Музей нарциса».

Нинішній стан рекреації і туризму: Чудові краєвиди та унікальна природа приваблюють значну кількість туристів, для яких створено всі умови для повноцінного відпочинку. Рекреаційне навантаження на угіддя є досить високе, особливо кількість рекреантів збільшується наприкінці весни, в період цвітіння нарцисів.

Регульований туризм протягом весняного періоду (цвітіння нарциса вузьколистого).

Юрисдикція: За охорону угіддя відповідає адміністрація Карпатського біосферного заповідника. Державний контроль у галузі охорони природи здійснює Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Закарпатській області.

Орган управління: Адміністрація Карпатського біосферного заповідника. 90600 Україна; м. Рахів, Закарпатська обл., вул. Красне Плесо, 77, Тел.: +38 03132 22193, Факс: +38 03132 22632, 22659, e-mail: cbr-rakhiv@.ukr.net.

Бібліографічні джерела:

- 1) Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. - Київ: Інтерекоцентр, 1997. - 711 с.
- 2) Зелена книга України /під загальною редакцією члена-кореспондента НАН України Я.П. Дідуха - К.: Альтерпрес, 2009. - 448 с. + 48 кольор. с.
- 3) Круглов І.С. Делімітація, метризація та класифікація морфогенних екорегіонів Українських Карпат // Укр. геогр. журн. – 2008. -- №3. – С. 59-68.
- 4) Проць Г.Л. Клімат. Поверхневі води // Природа Закарпатської області / За ред. К.І. Геренчука. – Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1981. – С. 62-87.
- 5) Флора і рослинність Карпатського заповідника.- Стойко С.М., Тасенкевич Л.О., Мілкіна Л.І. та ін. - Київ: Наук. Думка, 1982.- 220с.
- 6) Червона книга України. Рослинний світ/ за ред. Я.П.Дідуха -- К.: Глобалконсалтинг, 2009.- 900 с.
- 7) Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.